

УДК 343.1(477)

ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЗГІДНО З КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ 1960 РОКУ

Джевага С.В., ад'юнкт
Харківський національний університет внутрішніх справ

У статті наведено результати теоретичного дослідження правового інституту використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві за час дії Кримінально-процесуального кодексу УРСР 1960 р., а також методологію дій слідчого та судді з проведення експертизи. Відображено поділ експертиз за типом процесуального проведення, в тому числі процесуальні вимоги та особливості їх реалізації. Здійснено аналіз залучення спеціаліста до кримінальної справи та значення його участі для справи.

Ключові слова: спеціальні знання, експерт, спеціаліст, судово-медичний експерт, експертиза, призначення експертизи, висновок експерта, допит експерта, кримінально-процесуальний кодекс.

В статті приведені результати теоретического исследования правового института использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве за время действия Уголовно-процессуального кодекса УССР 1960 г., а также методология действий следователя и судьи по проведению экспертизы. Отражено разделение экспертиз по типу процессуального проведения, в том числе процессуальные требования и особенности их реализации. Осуществлен анализ привлечения специалиста к уголовному делу и значение его участия для дела.

Ключевые слова: специальные знания, эксперт, специалист, судебно-медицинский эксперт, экспертиза, назначение экспертизы, заключение эксперта, допрос эксперта, уголовно-процесуальный кодекс.

Dzhevaha S.V. THE LEGAL INSTITUTE OF SPECIALIZED KNOWLEDGE DEPLOYMENT IN THE CRIMINAL PROCEEDING PURSUANT TO THE CRIMINAL PROCEDURE CODE DATED 1960

Findings of the theoretical research of the legal institute of specialized knowledge deployment in the criminal proceeding for the time being in effect of the Criminal Procedure Code dated 1960, as well as methodology of actions of an investigator and judge regarding carrying out an expert examination are reported in the article. Breakdown of expert examinations into the type of procedural carrying out, including procedure requirements and peculiarities of its implementation are reflected. The analysis of involvement of a specialist in a criminal case and its participation for the purpose of case has been conducted.

Key words: specialized knowledge, expert, specialist, forensic medical examiner, expert examination, assignment of expert examination, expert evidence, interrogation of expert, Criminal Procedure Code.

Постановка проблеми. Гносеологічний аспект формування та розвитку правового інституту використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві досить складний та заплутаний. Дослідження Кримінально-процесуального кодексу УРСР 1960 р. дозволяє відобразити законодавчий процес становлення особи зі спеціальними знаннями, її поділ на експерта та спеціаліста з наданням відповідних прав та обов'язків. Аналіз вимог по залученню експерта та проведенню експертизи надасть можливість створити методику для слідчого та судді з провадження експертизи та усунення недоліків виявлених у висновку експерта. Стосовно іншого учасника кримінальної справи зі спеціальними знаннями – спеціаліста, який був вперше введений до кримінального судочинства за Кримінально-процесуальним кодексом УРСР 1960 р. – продемонструє його значення для успішного, повного та об'єктивного розслідування кримінальної справи.

Метою статті є дослідження першоджерел та праць вчених щодо формування, розвитку та становлення правового інституту використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві за Кримінально-процесуальним кодексом УРСР 1960 р., характеристика законодавчих нововведень, детальний аналіз

особливостей застосування та виявлення прогалин цього правового інституту.

Викладення основного матеріалу дослідження. Після 38 років існування Кримінально-Процесуального Кодексу РРФСР від 15 лютого 1923 р. відбулись зміни [1]. Це сталося за часи «хрущовської відлиги», у період гуманізації законодавства та створення умов для швидкого, об'єктивного й неупередженого розслідування злочинів, забезпечення правильного застосування закону по викриттю винних та недопущення покарання невинуватих. Результатом цих дій стало прийняття 28.12.1960 р. Кримінально-процесуального кодексу УРСР (у РРФСР прийняли 17.10.1960 р.), який вступив в силу 01.04.1961 р. [2]. Нова редакція КПК 1960 р. не повністю вирішила проблеми, пов'язані із залученням спеціальних знань у попереднє слідство та провадження в суді, проте вперше відбувся поділ обізнаних осіб на спеціаліста та експерта. У КПК 1960 р. терміни «експерт» та «спеціаліст» не були визначені з моменту прийняття та протягом 51 року існування кодексу.

У першій редакції КПК 1960 р. опосередковано визначено особу «експерта», яка являє собою залучену до розслідування та розгляду в суді кримінальної справи особу з науковими, технічними або іншими спеціальними знання-

ми, що необхідні для дачі висновку з досліджуваних питань. Згідно ст. 75 КПК 1960 р. Новелою стало визначення прав експерта у ст. 77 КПК 1960р., які наділяли його процесуальною ініціативою експерта по призначеній експертизі та виражались у можливості ознайомлення з матеріалами справи та порушення клопотання про представлення нових матеріалів для експертизи, а також за дозволом бути присутнім при слідчих діях та задавати питання допитуваним. Це формувало підґрунтя для експерта щодо повного та об'єктивного дослідження матеріальних об'єктів, явищ та процесів, які містять інформацію про обставини кримінальної справи.

У порівнянні з КПК 1923 р. було розширено випадки обов'язкового призначення експертизи, проте вилучено вимогу по встановленню психічного стану свідка в тих випадках, коли у слідчого або суду з цього приводу виникають сумніви. Згідно ст. 76 КПК 1960 р. були додатково встановлені такі випадки обов'язкового призначення експертизи, як: для встановлення тяжкості тілесних ушкоджень; для встановлення статевої зрілості потерпілого в справах про злочини, передбачені ст. 155 Кримінального кодексу України «Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості»; для встановлення віку підозрюваного або обвинуваченого, якщо це має значення для вирішення питання про його кримінальну відповідальність, якщо про це немає відповідних документів, і неможливо їх одержати. Аналіз вказаних змін переконливо свідчить, що це короткий список імперативно визначених випадків, коли експертиза повинна призначатися обов'язково, який може бути значно розширений. Для успішного розслідування злочинів та збору доказової бази для судового провадження по факультативним випадкам призначення експертиз здебільшого є обов'язковим. Тому слідчий або суддя з питань, для вирішення яких потрібні спеціальні знання, не можуть замінити власною думкою або дослідженням спеціаліста висновки експерта.

На законодавчому рівні було визначено поняття додаткової та повторної експертизи. Відповідно до ч. 5 ст. 75 КПК 1960 р. додаткова експертиза призначається по обставинам дослідження первинної експертизи, якщо вона (первинна експертиза) виявилась неповною або не досить ясною, може бути доручена тому самому або іншому експерту. Повторна експертиза – це експертиза, що призначена по тим самим об'єктам та питанням, які вирішувались первинною експертизою, якщо по первинній експертизі було визнано висновок експерта необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам справи, або інше викликає сумніви в його правильності. У такому випадку експертиза доручається іншому експертові або іншим експертам, відповідно до ч. 6 ст. 75 КПК 1960 р. Визначення поняття цих експертиз вирішило ряд суперечок, встановило обов'язковість залучення нового експерта при призначенні повторної експертизи, проте не було вказано, як виявлялась неповнота та необґрунтованість дослідження. Можливо, за внутрішнім

переконанням по перевірці та порівнянням висновку експерта з матеріалами справи слідчим або суддею, чи за дослідженням спеціаліста висновку експерта. Також виникають питання у призначенні додаткової експертизи по неясній первинній експертизі, що буде вимагати додаткового часу на призначення та проведення дослідження, якщо передбачено КПК 1960 р. слідчу дію «Допит експерта» за ст. 201 та в судовому слідстві «Допит експерта в суді» за ст. 311, в ході якого можна отримати роз'яснення та доповнити висновок експерта. Таким чином, дослідження КПК 1960 р. дозволило виявити дублювання статей в слідчих діях в ст. 203 КПК 1960 р. «Призначення додаткової або повторної експертизи» та судовому слідстві ст. 312 КПК 1960 р. «Проведення додаткової або повторної експертизи», в яких посилаються на вимоги, передбачені в ст. 75 КПК 1960 р. по проведенню додаткової та повторної експертизи.

За час існування даної редакції КПК не було змін у термінології та не дано визначення первинної, комплексної, комісійної експертизи. Регламентация та тлумачення даних понять наводиться в Інструкції Міністерства юстиції України «Про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.1998 р. за № 53/5 (далі – Інструкція), яка є чинною і сьогодні [3]. Відповідно до п. 1.2.11 вищевказаної Інструкції регламентовано поділ експертиз за типом процесуального проведення та надано їх визначення:

1. Первинна експертиза вирішує питання, коли об'єкт досліджується вперше. Визначення стосується етапів кримінального судочинства тільки після порушення кримінальної справи, коли виникли питання по першому експертному дослідженню об'єкта, для вирішення яких необхідне залучення спеціальних знань та призначено органом дізнання: слідчим, прокурором, суддею та судом експертизи. Попереднє дослідження спеціалістом об'єкту, що слугувало однією з основних причин порушення кримінальної справи, не може вважатися первинною експертизою та мати доказову силу висновку експерта, а вважається документом по справі та має відповідну доказову силу. Згідно положень ст.ст. 196, 310 КПК 1960 р. призначити експертизу може слідчий та суддя постановою, а суд – ухвалою. Порядок призначення експертизи органом дізнання та прокурором не передбачались, як і призначення дослідження спеціалістом до порушення кримінальної справи.

2. Додаткова експертиза спрямована на вирішення питань щодо об'єкта, який досліджувався під час проведення первинної експертизи. Необхідно провести додаткові дослідження або дослідити додаткові матеріали (зразки для порівняльного дослідження, вихідні дані тощо), які не були надані експертів під час проведення первинної експертизи. Призначається по кримінальній справі відповідно до положень ч. 5 ст. 75, ст.ст. 203, 312 КПК 1960 р., та передбачено вимоги для призначення, якщо визнано первинну експертизу неповною чи не досить ясною. Додаткову експертизу частіше всього призначають тому

ж експерту, що проводив первинну експертизу. Обмеження щодо направлення додаткової експертизи іншому експерту відсутні.

3. Повторна експертиза передбачає дослідження тих самих об'єктів і вирішення тих самих питань, що й при проведенні первинної (попередніх) експертизи (експертиз). Призначається по кримінальній справі відповідно до положень ч. 6 ст. 75, ст.ст. 203, 312 КПК 1960 р., якщо визнано первинну експертизу необґрунтованою, або вона суперечить іншим матеріалам справи, чи викликає сумніви в її правильності. Також передбачено, що вона доручається іншому експерту або іншим експертам.

4. Комісійна експертиза має ту особливість, що проводиться двома чи більшою кількістю експертів, які мають кваліфікацію судового експерта за однією експертною спеціалізацією (фахівцями в одній галузі знань). Комісія експертів може утворюватися органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта) або керівником експертної установи. Регламентація призначення та проведення комісійної експертизи, а також її визначення в КПК 1960 р. не передбачались, лише відповідно до положення ч. 3 ст. 75 КПК 1960 р. надано можливість, у разі необхідності, залучити декількох експертів, які надають загальний висновок, у разі незгоди між собою кожний експерт подає свій висновок окремо.

5. Комплексна експертиза, в свою чергу, проводиться із застосуванням спеціальних знань різних галузей науки, техніки або інших спеціальних знань (різних напрямів у межах однієї галузі знань) для вирішення одного спільного (інтеграційного) завдання (питання). До проведення таких експертиз у разі потреби залучаються як експерти експертних установ, так і фахівці установ та служб (підрозділів) інших центральних органів виконавчої влади або інші фахівці, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах. Регламентація призначення та проведення комплексної експертизи, а також її визначення в КПК 1960 р. не передбачені, лише відповідно до положення ч. 3 ст. 75 КПК 1960 р. надано можливість, у разі необхідності, залучити декількох експертів.

На нашу думку, поділ експертиз в Інструкції за типом процесуального проведення дано якісно, але загострено на дослідженні об'єкта та не передбачено дослідження процесу та явища. Проте прямо зазначено у визначенні судової експертизи: «Це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду», згідно Закону України «Про судову експертизу», на основі положень якої надано Інструкцію [4].

Значним кроком у регулюванні призначення експертизи на попередньому слідстві (досудовому слідстві, після внесених змін, згідно із Законом України від 12 липня 2001 року № 2670-III) було виділення цілої глави 18 «Проведення експертизи» 1960 р., яка складалась з 10 статей (ст.ст. 196-205 КПК 1960 р.), про-

те за весь час існування КПК значних змін внесено не було.

На попередньому слідстві слідчий виконує комплекс слідчих дій по проведенню експертизи, який складається з наступних етапів:

1) призначення експертизи;
2) фактичне проведення експертизи судовим експертом (попереднє вивчення матеріалів, проведення дослідження, складання висновку);

3) перевірка та оцінка експертного висновку слідчим (у разі необхідності залучається спеціаліст);

4) ознайомлення з висновком експерта обвинуваченого та інших визначених у законі осіб, відповідно до положень ст.ст. 197, 202 КПК 1960 р.;

5) вирішення клопотань, які заявлені певними учасниками кримінального процесу після їх ознайомлення з висновком експертизи;

6) у разі необхідності проводиться слідча дія «допит експерта», з метою отримання роз'яснень або доповнень висновку експерта, згідно з ст. 201 КПК 1960 р. [5, с. 223].

Слідча дія «призначення експертизи» здійснювалась згідно ст. 196 КПК 1960 р., але цей процес складався з цілої низки завдань для слідчого:

1) визначити предмет експертизи і віднесення її до конкретного виду;

2) сформулювати всі потрібні для даного випадку питання, що повинні бути вирішені експертом (доцільно завчасно погодити з експертом);

3) встановити перелік матеріалів, які необхідно направити експертові (доцільно заздалегідь погодити з експертом);

4) вибрати експертну установу, в якій дана експертиза може бути виконана, або конкретного експерта (експертів);

5) скласти постанову про призначення судової експертизи з дотриманням вимог ст. 130 КПК 1960 р.;

6) ознайомити обвинуваченого або підозрюваного з цією постановою і роз'яснити йому права, які він має при призначенні та проведенні експертизи, згідно зі ст. 197 КПК 1960 р.;

7) підготувати речові докази до відправки і визначити спосіб їх доставки до місця проведення експертизи;

8) направити постанову і необхідні матеріали в експертну установу; згідно з ч. 4 ст. 196, ст. 198 КПК 1960 р. Керівник експертної установи доручає проведення експертизи одному або декільком експертам. Ці експерти (експерт) дають висновок від свого імені та у висновку зазначають, що вони попереджені про відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку, за ст. 384 Кримінального кодексу України 2001 р. (раніше зазначалась ст. 178 Кримінального кодексу УРСР 1960 р.);

8-1) якщо проводиться експертиза не в експертній установі, відповідно до положення ч. 3 ст. 196 КПК 1960 р., слідчий пересвідчується в особі експерта (експертів), вручає копію постанови про призначення експертизи та необхідні матеріали, роз'яснює обов'язки і права експерта, попереджає його (їх) про

кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивого висновку, згідно з ст. 384 Кримінального кодексу України 2001 р., та за відмову виконати обов'язки експерта, відповідно до ст. 385 Кримінального кодексу України 2001 р. (раніше ознайомлювали зі ст. ст. 178, 179 Кримінального кодексу УРСР 1960 р.). За цими діями слідчий складає протокол, в який також вносяться відомості про особу експерта, його компетентність у певній галузі знань і зроблені ним заяви [6, с. 442].

Важливою умовою проведення експертизи є одержання зразків для експертного дослідження, що передбачено у ст. 199 КПК 1960 р. Ця слідча дія полягає у примусовому або добровільному вилученні у підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка та інших осіб зразків почерку, підписів, відбитків пальців, зліпків зубів, слідів ніг, волосся, проби крові та інших виділень людського організму для перевірки зв'язку з доказами у справі методом порівняльного аналізу. Рішення приймається слідчим у вигляді постанови, а процес відібрання зразків оформлюється протоколом.

Відносно інших об'єктів експертного дослідження, таких як зразки виробів, проби сировини, документи, вільні зразки почерку, знаряддя злочину, предмет злочину та інші предмети, що є речовими доказами, які належать фізичним та юридичним особам, вилучаються за правилами, встановленими законом для обшуку, виїмки та огляду місця події, згідно зі ст.ст. 177-179, 181, 183, 184, 186, 190 КПК 1960 р.

Результатом експертного дослідження є висновок експерта, який представляє собою процесуальний документ та доказ по кримінальній справі, і складається з трьох частин: вступної, дослідницької та заключної (висновків). Процесуальні вимоги до висновку експерта врегульовані ст. 200 КПК 1960 р.

Вступна частина повинна містити такі дані: коли, де, ким (прізвище, освіта, спеціальність, учений ступінь і звання, посада експерта), на якій підставі та у чий присутності була проведена експертиза, які питання були поставлені експертові (записуються так, як вони викладені у постанові слідчого), опис об'єкту дослідження, стан упаковки та матеріали, представлені для ознайомлення.

Дослідницька частина складається з опису методів діагностики, лабораторних та допоміжних досліджень, випробувань, ідентифікаційних ознак об'єкту, описується отриманий результат дослідження та наводиться порівняльний аналіз. Ця частина може містити фотознімки, схеми, креслення, таблиці тощо.

Заключна частина (резолютивна) дає вмотивовані відповіді експерта на поставлені питання. В ній також викладаються дані про факти, які мають значення для справи, що виявлені експертом під час дослідження, але стосовно яких не були поставлені питання у постанові слідчого. Це право є новелою та передбачено ст. 200 КПК 1960 р. Висновок підписується експертом (експертами) – у разі незгоди між собою кожний складає висновок експерта окремо – та засвідчується печаткою.

Нововведення, яке спрямоване на забезпечення підозрюваному та обвинуваченому гарантій на захист і справедливий суд під час застосування спеціальних знань в кримінальній справі, представляє собою надане в положеннях ст.ст. 197, 202 КПК 1960 р. прав підозрюваному, обвинуваченому при призначенні і проведенні експертизи, а також при пред'явленні обвинуваченому матеріалів експертизи. Права роз'яснюються слідчим обвинуваченому (підозрюваному), що передбачено ст. 197 КПК 1960 р., при його ознайомленні з постановою про призначення експертизи, а саме: заявити відвід експертові; просити про призначення експерта з числа вказаних ним осіб; просити про постановку перед експертизою додаткових питань; давати пояснення експертові; пред'являти додаткові документи; ознайомлюватися з матеріалами експертизи і висновком експерта після закінчення експертизи; заявляти клопотання про призначення нової або додаткової експертизи; клопотатися слідчому про дозвіл на присутність при проведенні експертом окремих досліджень.

Відповідно до положень ст. 202 КПК 1960 р. слідчий зобов'язаний ознайомити обвинуваченого (підозрюваного) з матеріалами експертизи, який, у свою чергу, має право давати пояснення, зауваження, заперечення, клопотатися. Ці вимоги слідчий зобов'язаний ретельно вивчити та у разі необхідності дати конкретну відповідь чи прийняти процесуальне рішення. Проте слідчий сам вирішує, на якому етапі розслідування доцільно ознайомлювати обвинуваченого (підозрюваного) з матеріалами експертизи, але не пізніше закінчення попереднього слідства. До матеріалів експертизи може відноситися: висновок експерта, додатки до нього, об'єкти дослідження, порівнювальні зразки, висновок додаткової або повторної експертизи, протокол допиту експерта [7, с. 186]. Процес ознайомлення слідчим обвинуваченого (підозрюваного) з постановою про призначення експертизи та після її здійснення – з матеріалами експертизи оформлюється протоколом з додержанням вимог ст.ст. 85, 197, 202 КПК 1960 р.

Окремо слід виділити судову слідчу дію «проведення експертизи в суді», що здійснюється відповідно до положень ст. 310 КПК 1960 р. Цей складний процес складається із ряду етапів, а саме:

1) шляхом опитування сторін з'ясовуються предмет експертизи та обставини, що мають значення для дачі експертного висновку;

2) викликається експерт у суд та головуєчий роз'яснює йому права та обов'язки, а також попереджає експерта про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивого висновку, згідно зі ст. 384 Кримінального кодексу України 2001 р., та за відмову виконувати обов'язки експерта, відповідно до ст. 385 Кримінального кодексу України 2001 р. (раніше роз'яснювали ст.ст. 178, 179 Кримінального кодексу УРСР 1960 р.);

3) у разі потреби експерту може бути заявлений відвід на підставах ст. 54 КПК 1960 р. та в порядку вимог ст.ст. 62, 287 КПК 1960 р.;

4) експерт у судовому засіданні бере участь у дослідженні доказів і може з дозволу суду ставити питання підсудному, потерпілому і свідкам про обставини, які мають значення для його висновку;

5) пропонується учасникам судового розгляду надавати у письмовому вигляді питання, які вони бажають порушити перед експертами;

6) оголошуються запропоновані у письмовому вигляді питання і запропоновані усні питання експерту судом, а потім заслуховується думка учасників судового розгляду з приводу поданих питань;

7) у нарадчій кімнаті суддя (суд) обмірковує всі питання, виключаючи ті з них, що виходять за межі компетенції експерта або не стосуються предмета доказування; формулює питання, які порушує перед експертом за власної ініціативи; остаточно визначає коло питань, що виносяться на вирішення експертизи, і вносить постанову (суд – ухвалу) про її призначення;

8) оголошується в судовому засіданні постановова (ухвала) про призначення експертизи і вручається експертові;

9) проводиться судова експертиза та складається висновок експерта у відповідності з вимогами, зазначеними у ст. 200 КПК 1960 р.;

10) висновок експерта оголошується в судовому засіданні і приєднується до справи;

11) у разі необхідності проводиться судова слідча дія «допит експерта в суді» з метою отримання роз'яснень або доповнень висновку експерта, згідно з ст. 311 КПК 1960 р. [6, с. 622–623].

Статус іншої обізнаної особи «спеціаліст» став зазначатись в першій редакції КПК 1960 р. за ст.ст. 126, 144, 168, 183, 191-194, 408, 411, 422. Його було наділено процесуальною функцією, що регламентувала участь в кримінальній справі, але не наділяла його процесуальним статусом, правами та обов'язками. Цю прогалину було вирішено через 10 років, шляхом внесення змін в КПК УРСР 1960 р. Указом Президії Верховної Ради УРСР від 30.08.1971 № 117-VIII [8]. Проте визначення особи спеціаліста не надавалось.

У деяких випадках проведення попереднього та судового слідства до спеціаліста визначались вимоги по наявній професії в разі його залучення, тобто спеціаліст повинен бути лікарем, судово-медичним експертом, ревізором, педагогом, психологом. Треба відмітити, що при залученні судово-медичного експерта, наприклад при судово-медичному освідуванні, судово-медичний експерт складає акт, відповідно до положень ст. 193 КПК 1960 р. Він при цій слідчій дії набуває статусу спеціаліста, а не експерта, та складений акт має доказову силу документа, згідно ч. 2 ст. 65 КПК 1960 р. Проте по виявленні слідом злочину на тілі під час освідування йому могла бути призначена експертиза, і дана особа набувала статусу експерта. Відмітимо, що це не було підставою для відводу експерта, відповідно до ч. 1 ст. 62 КПК 1960 р.

Висновки. Таким чином, прийняття КПК УРСР 1960 р. внесло значні позитивні зміни до інституту спеціальних знань:

– розділено обізнану особу на спеціаліста та експерта, наділено їх унікальними правами та обов'язками;

– встановлено вимоги до призначення та проведення експертизи, випадки призначення обов'язкової експертизи, регламентовано зміст висновку експерта;

– додатково введено слідчу дію «допит експерта» та «допит експерта в суді», згідно якої слідчий, суддя, суд може допитати експерта з метою одержання роз'яснення або доповнення до висновку експерта.

Відносно особи спеціаліста, який набув повного процесуального статусу з прийняттям змін від 30.08.1971 № 117-VIII в КПК 1960 р., це стало новим етапом розвитку правового інституту використання спеціальних знань, встановило права та обов'язки спеціаліста, вимоги до його професії та професійних навичок. В той же час прийняті зміни не вирішили всі питання щодо залучення спеціаліста та експерта, а також створили нові прогалини, які постійно виникають за вимогами часу. Ці проблеми не були вирішено за весь термін дії КПК 1960 р., але сукупність внесених змін створило твердий фундамент для розвитку правового інституту використання спеціальних знань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Постановление ВЦИК от 15 февраля 1923 года «Об утверждении Уголовно-Процессуального Кодекса РСФСР» / «СУ РСФСР». – 1923. – № 7. – ст. 106. // Известия ВЦИК. – № 37. – 18.02.1923 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : https://ru.wikisource.org/wiki/Постановление_ВЦИК_от_15.02.1923_Об_утверждении_Уголовно-Процессуального_Кодекса_РСФСР.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України / Верховна Рада УРСР; Кодекс України, Закон, Кодекс від 28.12.1960 № 1001-05 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>.
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень / Мін'юст України; Наказ, Інструкція, Рекомендації від 08.10.1998 № 53/5 [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.
4. Про судову експертизу Верховна Рада України; Закон від 25.02.1994 № 4038-XII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
5. Матвійчук В.К. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / В.К. Матвійчук, І.О. Харь. – К. : Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010 – 460 с.
6. Бояров В.І. Кримінально-процесуальний кодекс України : наук.-паркт. коментар: станом на 1 березня 2008 р. / В.І. Бояров ; заг. ред. В.Т. Маляренко, В.Г. Гончаренко. – К. : Юристконсульт : КНТ, 2008. – 896 с.
7. Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР : науково-практичний коментарій / ред. М.Т. Самаєв. – К. : Політвидав. України, 1968. – 400 с.
8. Про внесення доповнень і змін до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР / Президія Верховної Ради УРСР; Указ від 30.08.1971 № 117-VIII [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/117-08>.